

חילוט שאינו מוחלט

מהו מעמדו של "הטוען לזכות" בהליכי חילוט? החוק מאפשר לנושים שונים של הנאשם/המורשע לקבל רכוש

גם אם המדינה מבקשת לחלט אותו / עו"ד ליאת עיני-נצר עו"ד ירון אלון

רוני ליבוביץ, האופנוע עבר לרשות בנק לאומי / צילום: מוטי קמחי, "הארץ"

נאשם/מורשע. בית המשפט קבע (פס"ד בנק לאומי) את זכותו העדיפה של בנק לאומי באופנוע של רוני ליבוביץ ("האופנובנק"), שמושכן לטובת הבנק להבטחת אשראי שהועמד לליבוביץ, ודחה את בקשת המדינה לחילוט האופנוע ששימש לביצוע העבירות. בין היתר נדחתה שם טענת המדינה, לפיה הבנק אינו זכאי ליהנות מהמחיר הגבוה שיוצע בוודאי עבור האופנוע, אם ייוודע מיהו בעליו... בפסק דין אחר (סיטבון) עלתה שאלת מעמדם של נושים "רגילים", כלומר: אלה שאין להם זיקה לנכס ספציפי שנתפס/חולט. ביהמ"ש העליון דחה את בקשתם לשחרר כספים שנתפסו על מנת שיוכלו להיפרע מהם.

שאלת זכותם של נושים רגילים ברכוש מחולט עלתה שוב לאחרונה בבית המשפט העליון, בפסק הדין בעניין חביץ. הפעם הנושים הרגילים היו קורבנות עבירה קודמת שעבר גרגורי לרנר, שהגישו תביעה אזרחית נגדו ונפסק להם פיצוי. השאלה שהתעוררה היתה, האם בידי נושים אלה למנוע חי-לוט רכוש הקשור לעבירה החדשה, שביצע לרנר על מנת שיוכלו להיפרע ממנו.

בהשיבו על שאלה זו בחיוב קבע ביהמ"ש העליון, כי חוק איסור הלבנת הון מקנה לבית המשפט שיקול דעת רחב למנוע חילוט, מקום בו קיימים נימוקים מיוחדים המצדיקים זאת. בקשת נפגעי עבירה להקטין את תוצאות הפגיעה בהם, כמוה כבקשה להקטנת הפגיעה החברתית שנגרמה עקב הפעילות העבריינית. נוכח חדלות הפירעון של לרנר והקושי בהעברת כספים שלו שנתפסו בפרגוואי, מצדיק הצורך המידי לסייע למבקשים להורות על מניעת חילוט.

ההגנות מפני חילוט, המצויות בחוקים השר-נים, מאפשרות לבתי המשפט הכרעה מהותית בכל מקרה ומקרה בהתאם לנסיבותיו המיוחדות, תוך שקילת שיקולים רלוונטיים מגוונים, אשר מחד יביאו בחשבון את תכלית החילוט והאינטרס הציבורי העומד בבסיסו, ומאידך ימנעו פגיעה לא מיד-תית ב"טוענים לזכות" ונושים בכלל זה.

ככל שניתן לסכם את עמדת הפסיקה בעניין זה, נראה, כי על מנת שתוכר זכותו העדיפה של "טוען לזכות", עליו להצביע על זכות ברכוש המחולט, היוצרת זיקה בינו לבין אותו רכוש, או (בנסיבות פרשת חביץ) להצביע על נימוקים מיוחדים אחרים, המצדיקים מניעת חילוט. ///

בשנתיים האחרונות ניכרת התעוררות מסוימת בסוגיית מעמדו של "הטוען לזכות" ברכוש במסגרת הליכי חילוט בהם נוקטת המדינה כנגד המעורבים בעשייה פלילית. נראה, כי חלק מההתעוררות קשור למלחמה הגוברת בפשיעה הכלכלית ובארגוני הפשע.

הסדרי חילוט רכושו של מי שהורשע בעבירה נקבעו בחוקים השונים (פקודת הסמים, חוק איסור הלבנת הון, חוק מאבק בארגוני פשיעה ועוד) כאמצעי המתווסף לעונש, ומאפשרים למדינה לשים יד על רכוש שנעברה בו עבירה או הקשור לעבירה באופן אחר. על תכלית החילוט ניתן ללמוד מהתבטאויות בפסקי הדין: מניעת מצב בו "חוטא יוצא נשכר", "הוצאת בלעו של גזלן מפיו", "חילוץ רווחי הפעילות העבריינית מבין ציפורניו של העבריין" ועוד.

על מנת לאפשר חילוט בסוף ההליך הפלילי, נקבעו הסדרי ביניים המאפשרים מתן סעדים זמניים, שמטרתם שימור מצבת נכסיו של חשוד או נאשם ומניעת הברחתם עד להכרעת הדין.

החילוט מיועד כמובן לפגוע רק במי שהיה מעורב בעשייה הפלילית. הפסיקה הדגישה, כי פגיעה בזכותו של צד תמים, אשר לא היתה לו נגיעה לעבירה, חורגת מגדר מטרתו של צו החילוט. ואכן, בחוקים השונים נקבעו הסדרים דומים במהותם, שמטרתם להגן על זכויות צד שלישי תמים, הטוען כי זכותו מצדיקה מניעת חילוט רכוש (או שחרור רכוש שנתפס).

מהי אותה "זכות" המקנה לטוען לה מעמד עדיף ברכוש? בעניין זה טרם נאמרה המילה האחרונה ולא בכדי. הסדרי החילוט הפזורים בחוקים השונים, כמו גם השימוש במונח הרחב "טוען לזכות", יוצרים קושי בבסיסם מראש של כללים ברורים לטיפול במקרי החילוט השונים. בכך אין בהכרח פסול.

מובן שהוודאות המשפטית חשובה, אך חשובה לא פחות ממנה יצירת הסדרים גמישים שיוכלו לתת מענה הולם לשלל המקרים השונים ולעיתים המשור-נים, שהמציאות מגלגלת לפתחם של בתי המשפט. בכל מקרה ברור, כי "טוען לזכות", כשמו כן הוא – לא רק בעל זכות בעלות אלא גם בעל זכות אחרת ברכוש המחולט. כאלה הם למשל נושיו של חשוד/

גרגורי לרנר. הנפגעים קיבלו את הכסף / צילום: מוטי קמחי, "הארץ"

הכותבים הם עורכי דין

במשרד ב. לוינבוק ושות' המתמחה

בליטיגציה אזרחית ומייצג את מרבית הבנקים